

Silencis que parlen: el revestiment dramàtic en el *Fileb* de Plató

BERNAT TORRES

Universitat Internacional de Catalunya
btorres@uic.cat

Resum: El present escrit se centra en l'anàlisi del revestiment dramàtic del *Fileb* de Plató. Concretament, examina la rellevància dels silencis en aquest diàleg. Després d'una breu introducció al concepte de *revestiment dramàtic* o *fenomenologia dramàtica* per tal d'accedir al diàleg platònic, el text exposa dues formes amb què es presenten els silencis en el *Fileb*. La primera és a través del silenci quasi permanent del personatge Fileb, el jove defensor de l'hedonisme. El seu silenci prova tenir una forta significació per entendre la seva radical visió sobre la felicitat i és, a més, una forma de confrontació contra el *logos* socràtic o dialèctic. La segona és el mutisme de Protarc, el qual, enfront l'examen socràtic, queda afectat en el seu dir en un moment molt determinat del text. El jove seguidor de Fileb, amant dels discursos, pateix un mutisme amb una forta significació. El silenci momentani de Protarc i el permanent de Fileb conformen elements dramàtics que completen i permeten un accés al tot del diàleg.

Paraules clau: Plató, *Fileb*, fenomenologia dramàtica, silenci, plaer, dolor, racionalitat.

Silences that speak: the dramatic layer in Plato's Philebus

Abstract: The paper focuses on the analysis of the dramatic elements of the Plato's *Philebus*. Specifically, it focuses on examining the relevance of silences in this dialogue. After a brief introduction to the concept of dramatic phenomenology as a way to access the platonic dialogue, the text examines two forms with which the silences are presented in the *Philebus*. The first one is through the almost permanent silence of the character Philebus, the young defender of hedonism. His silence has a strong significance to understand his radical vision of pleasure and happiness and serves also as a tool to confront the Socratic dialectical *logos*. The second is the Protarcus aphasia, produced in a very specific moment of the Socratic enquiry. Philebus' young follower, a lover of the speeches, suffers from a mutism that has a strong dramatic significance. The momentary silence of Protarcus and Philebus' permanent one, are both dramatic elements that complete and allow access to the whole of the dialogue.

Keywords: Plato, *Philebus*, phenomenology, drama, silence, pleasure, pain, rationality.

1/ Introducció: el revestiment dramàtic en els diàlegs platònics

Els diàlegs platònics són artefactes complexos que ens cal saber entendre i pensar bé. Aquests artefactes tenen una estructura i un funcionalment que només se'ns fa intel·ligible quan veiem el joc entre l'estructura augmentativa i el revestiment dramàtic del text. Entre aquests dos elements sovint s'hi aixeca un mur que ens cal saber salvar; tal com ho expressa el professor Sales (2010: 15-18), «si anem a cercar “doctrines” de la totalitat del corpus platònic ens en sobra la major part, si volem captar alguna cosa així com l'esperit de la lletra platònica en la seva totalitat, l'extensió del corpus platònic resulta excessiva. La tasca de captar el tot de l'ensenyament platònic se'ns presenta *difícil*». Ens cal, pensem, per tal d'enfrontar-nos amb alguna garantia a la comprensió de l'artifici del diàleg, integrar models i atendre als elements que constitueixen els textos platònics des de la seva complexitat.¹

El present escrit cerca fer aquest exercici de comprensió en el cas del *Fileb* de Plató a través d'atendre primerament al seu revestiment dramàtic, per tal de veure com a partir d'aquest se'ns fa possible assolir una imatge del diàleg que ajudi a entendre'l com a tot. La centralitat del revestiment dramàtic per entendre els diàlegs ha estat posada de relleu per autors com Jan Patočka, Stanley Rosen o el mateix Jordi Sales. Patočka ens parla de la necessitat de realitzar el que ell anomena una «fenomenologia de la relació de l'home amb la veritat» (Patočka 1992: 146), indicant que cal poder individuar els trets fenomènics que vinculen el nostre món natural amb el món natural grec (Patočka 2002: 609).² Cal, com ens dirà Rosen, elaborar una fenomenologia dramàtica com a aproximació a la comprensió dels textos platònics.³ Sales, per la seva part, assenyala que «el drama en cada cas representat en els diàlegs platònics ens mostra de forma incontestable la possibilitat de la comprensió, però ens la mostra amb totes les limitacions amb què la comprensió mateixa es dona radicada en la seva situació» (Ibáñez 2004: 232).

Aquest exercici, aplicat al *Fileb* de Plató, el realitzarem atenent a un dels aspectes dramàtics que més clarament el caracteritzen: els silencis i les seves diverses manifestacions. Deixarem de banda, per a properes publicacions, l'anàlisi d'altres elements propis del revestiment dramàtic com són la presència d'amenaques al llarg del text (cf. *Fileb* 16a6, 19d1-e5, 20b3, 23b2-5,

1. Sobre la necessitat d'una integració de models, cf. Sales (1992: 24-27; 2010: 25) i Monserrat 2002. Cf. també González 1995, 1999; Tarrant 2000.
2. Ambdues referències citades a Casasampera 2016: 206.
3. Cf. Rosen 1986: 12-13: «The artistic reformulation of phenomenological descriptions of speeches and deeds within the context of a unified statement about the good or philosophical life, and hence about the noble as distinct from the base. Such unified statement is an interpretation of human life. It is not an ontologically neutral interpretation, or one that does nothing but render explicit the intentional, uncovering, or hermeneutical, and hence temporal and historical, nature of *Dasein*».

62b7-9) o la centralitat del fastigueig (*δυσχέρεια*), experimentat per diversos personatges al llarg del diàleg, com els enemics de Fileb (cf. *Fileb* 44d1) o Sòcrates mateix (cf. *Fileb* 63e3).⁴ Caldrà també, en properes publicacions, afinar més en el concepte de revestiment dramàtic, per veure'n la rellevància i també per acotar-ne el significat, de manera que sigui possible d'identificar els elements que en formen part de manera clara i precisa. Sigui com sigui, l'exercici que aquí presentem és una primera temptativa, en relació amb el *Fileb* de Plató, d'aclarir el diàleg a partir de la seva acció dramàtica, posant l'èmfasi en les actituds, les posicions, les maneres de ser dels personatges, com si aquests se situessin en l'escena del teatre platònic.

2/ Els sentits dels silencis en el *Fileb* de Plató

Els silencis són abundants en l'obra platònica, a través dels quals el pensador grec ens volia transmetre un determinat missatge que difícilment es podia reduir a un argument discursiu. El *logos* dels silencis, el seu sentit, s'enfronta constantment al *logos* de la paraula dita, però alhora la complementa i la converteix en quelcom més real, més punyent, més viu. Creiem que aquest exercici de revivificar el diàleg es pot realitzar bé recuperant quelcom del món natural que compartim amb ell, exercici que forma part, com hem dit, d'una fenomenologia dramàtica del text platònic. Nosaltres volem posar de manifest només dues de les seves manifestacions: la primera és aquella que trobem en el silenci quasi *permanent* de Fileb; la segona, la que es presenta de forma *molt precisa i momentània* en l'afàsia o el mutisme de Protarc (cf. *Fileb* 21d5). En el primer cas, doncs, un home, convençut de la seva posició, decideix callar, guardar silenci, oferint així un missatge contundent sobre la seva posició. En l'altre cas, un altre personatge, seguidor del primer, que acostuma a parlar i, sobretot a demanar i preguntar, calla, i es queda, doncs, per uns instants, sense paraules.

2.1/ Les paraules de Fileb, la radicalitat de la victòria del plaer

Abans d'examinar en la següent subsecció allò que ens diu el silenci de Fileb, procurem analitzar primer, a partir de les poques paraules que aquest pronuncia, quina és la seva posició. Fileb intervé en 14 ocasions al llarg del diàleg, les seves afirmacions mai no són llargues, però molt sovint són contundents i oculten, en allò implícit en les seves paraules, elements clau per entendre les posicions que es debaten al llarg del diàleg (Dixsaut 1999: 33-34). A l'inici del text, se'ns fa saber que Fileb ha donat (*διδόμενον*, 11c5) un *logos* a Protarc, el qual es veu forçat a acceptar, car Fileb se n'ha desdit o hi ha

4. Totes les traduccions del *Fileb* són pròpies, cf. Torres 2019.

renunciat (ἀπείρηκεν, 11c8).⁵ La posició que defensa queda ben expressada des de bon començament per Sòcrates mateix: «Fileb sosté que per a tot ésser viu allò bo és el gaudi, el plaer, el fruit i tot el que estigui en consonància amb aquest gènere» (*Fileb* 11b3-5). Aquesta tesi quedarà immediatament contraposada a la que defensa Sòcrates i els seus, que consideren que per a tots els qui són capaços de participar-ne, el millor és la reflexió i el pensament. El diàleg, doncs, des de seu inici, ens presenta una confrontació, establerta per Sòcrates mateix, entre dos discursos que ens ofereixen dues imatges sobre l'ésser humà, una més propera a la racionalitat i l'altra a l'animalitat. Com veiem en cloure el diàleg, ens cal escollir entre «l'eros de les bèsties» i el de la musa filosòfica (*Fileb* 67b6-7).

També la primera afirmació directa de Fileb reitera la seva posició i ens en mostra la radicalitat: «Jo, per la meua part, afirmo i afirmaré que el plaer venç per complet. Pel que fa a tu, Protarc, tu sabràs» (*Fileb* 12a8). El jove hedonista expressa clarament la seva consciència de victòria, sense matisos, sense possibilitat de dialogar o canviar cap aspecte de la seva posició. La darrera intervenció del jove hedonista (situada entre 27e-28b) reitera aquest mateix missatge. Es produeix al final de l'argument cosmològic, quan Sòcrates ha aclarit quins són els constituents còsmics (límit, il·limitat, barreja entre ambdós i causa) i permet a Fileb de respondre amb quin d'ells considera que es correspon la vida de plaer que ell defensa:

Sòcrates: El plaer i el dolor contenen límit, o són de l'ordre de les coses que admeten el més i el menys?

Fileb: Sí, Sòcrates, són de l'ordre de les coses que admeten el més, car el plaer no seria un bé total si no resultés ser per naturalesa il·limitat en quantitat i superioritat.

Sòcrates: I tampoc el dolor, Fileb, seria un mal total. (*Fileb* 27e5-28a1)

La intervenció és rellevant perquè és la darrera de Fileb, però també perquè és el primer lloc on Plató fa aparèixer l'expressió «plaer i dolor» (ἡδονὴ καὶ λύπη), la qual resulta ser fonamental en l'argument que seguirà. A través d'aquesta fórmula, Sòcrates vol posar èmfasi en la inseparabilitat entre ambdues experiències, cosa que serà repetidament ignorada (i en certa forma negada) per part de Fileb, que reitera la seva posició de manera clara: el plaer és «el bé total». El jove hedonista, doncs, no comparteix l'anàlisi derivat del

5. Aquest terme, que conserva clarament l'arrel d'ἄπειρος (terme que serà essencial en la descripció de l'experiència del plaer i el dolor), troba, a més, un important ressò en la darrera intervenció del diàleg (ἀπερεῖς, 67b) quan Protarc formula la darrera pregunta a Sòcrates afirmant que ell (a diferència de Fileb) no abandonarà; aquesta és, justament, la pregunta que fa que el diàleg no acabi i, per tant, que resti il·limitat, situació en la qual, tanmateix, Protarc no sembla voler restar.

logos socràtic, la divisió del tot còsmic en quatre elements; per a ell, el plaer és un més que no necessàriament ha d'implicar un menys i, per tant, que no correspon amb allò il·limitat com a categoria còsmica o existencial tal com la planteja Sòcrates.

La darrera de les descripcions de la posició de Fileb, el resum que ens ofereix Sòcrates a 60a7-11, reitera la mateixa tesi, afegint ara que «el plaer és la fita correcta per a tot ésser viu i que cal que tothom intenti encertar-la». Aquesta posició, que resulta molt propera a la que Aristòtil ens transmet sobre Eudox en la seva *Ètica a Nicòmac* (1172b9 i ss.), posa l'èmfasi en l'elecció d'una forma de vida que és comuna a animals i homes. En tota l'elaboració de la tesi de Fileb a través del diàleg, ens cal tenir en compte que és principalment Sòcrates qui ens la presenta, imposant en aquest sentit el seu *logos*, el seu discurs i la seva dialèctica, sobre una posició que és viscuda principalment des del silenci (Dixsaut 1999: 28-20). Protarc salvarà el diàleg d'esdevenir un monòleg, ja que ell sí que serà capaç d'articular, o almenys de provar-ho, el discurs que Fileb li ha transmès i del que s'ha desvinculat. Atenguem, doncs, a continuació, a les possibles significacions que podem assignar al silenci del jove hedonista.

2.2/ *El silenci de Fileb, el jove que reposa en pau*

A 15b, després que Sòcrates hagi iniciat l'exposició del mètode dialèctic que ha de permetre construir el discurs enfront Protarc, aquest ens indica que no cal destorbar Fileb, ja que «reposa en pau». Aquesta referència dramàtica sembla indicar-nos que Fileb, el defensor principal del discurs sobre el plaer, igual que el Menó del diàleg que porta el seu nom, no es mou, *mostrant així el que podria ser la manera més coherent de defensar el discurs sobre el plaer*. Fileb, com acabem de veure, ha expressat la seva posició, la qual ha estat també interpretada per part del *logos* dialèctic socràtic.

Com indica Monique Dixsaut, ens troben enfront de la confrontació de dos *logoi*, de dues formes d'entendre la realitat i la vida, una que s'hi enfronta amb la paraula, amb la dialèctica i el pensament que analitza i divideix, i una que s'afirma principalment des del silenci. Sòcrates procura fer entrar el *logos* del plaer en el seu terreny, però allò que defensa el seguidor de Fileb és més una posició o una actitud vital, una certa forma de comportament, que no pas pròpiament un discurs articulable independentment de la reflexió. En aquest sentit, el silenci de Fileb és una actitud raonable enfront l'experiència del plaer, però també enfront la força del *logos* del seu oponent. Com diu Dixsaut, exposat en el terreny del *logos* socràtic, el *logos* de Fileb té totes les de perdre, però en si mateix, mostra una victòria contundent i clara: «Le plaisir triomphe sans combattre, et s'il se mêle de lutter, il est vaincu» (Dixsaut 1999: 40).

També Rosen ha atès al significat del silenci de Fileb, indicant que aquest ens mostra que el plaer es pot gaudir en silenci, cosa que no es pot dir del

coneixement o la racionalitat, la qual necessàriament s'ha d'articular en un discurs extern. El fet que Fileb resti durant tota la conversa sense marxar ens indica, segons el pensador americà, que el seu paper és el de mostrar la fortalesa de la seva convicció, la qual cosa és gairebé un discurs (Rosen 1999a: 95). Contra Gadamer (2000: 76), que ens ha ofert una de les interpretacions més solvents del diàleg, no es tracta que Fileb guardi silenci perquè és un jove radical amb qui no es pot parlar. El seu silenci té un gruix més gran des del nostre punt de vista i representa en si mateix un cert discurs, un cert *logos* que serveix per defensar el plaer enfront la racionalitat dialèctica socràtica, la victòria d'una vida viscuda en el plaer de què donen testimoni tots els vivents. Com afirma Dixsaut (1999: 41), «Eros contre eros: celui de Socrate n'est pas moins terrible que celui de Philèbe».

2.3/ El mutisme de Protarc, el silenci com a forma de dolor

Una altra forma amb què el silenci apareix en el diàleg, com indicàvem, és a través del «mutisme total» (*Fileb* 21d7) en què resta Protarc a causa de l'argument socràtic. Com hem indicat, Protarc, que defensa una posició molt propera a la del seu estimat Fileb, se'n diferencia en tant que està disposat a parlar, està disposat a permetre que el *logos* socràtic posi límit a la il·limitació del plaer. Protarc, però, no només està disposat a parlar sobre el plaer, sinó que mostra una insaciable avidesa pels discursos de Sòcrates, dels quals extreu un plaer que queda manifest en l'escena del diàleg. El jove interlocutor és, en aquest sentit, un filòleg, un amant dels discursos. Efectivament, és a causa d'ell que prossegueix la conversa sobre el plaer i la felicitat i, també és per ell que aquest no s'acaba, car al final del diàleg, en la seva darrera pàgina, aquest personatge encara té una última pregunta que no permetrà que Sòcrates marxi cap a casa (cf. *Fileb* 67b). Com indica Rosen, en Protarc semblen donar-se dues atraccions eròtiques: la primera, envers el bell Fileb i la seva pseudosaviesa sobre el plaer; la segona, envers la saviesa socràtica, que no sempre és capaç d'entendre i que exprimeix fins a l'esgotament (Rosen 1999b: 86-88). La posició del jove filòleg conté dos pressupòsits que defensa al llarg del diàleg: en primer lloc, la negació de l'existència de diferenciacions intrínseques en el si de l'experiència plaent (*Fileb* 12c-e); en segon lloc, la identificació del plaer amb el bé, i la negació, per tant, que res de dolent no es pot derivar de la seva experimentació (*Fileb* 13b-c). L'aclariment i confrontació d'aquestes dues tesis per part de Sòcrates centrarà bona part de l'argumentació del conjunt del diàleg (Torres 2019: 15-34).

Un cop exposada la posició de Protarc, observem ara la circumstància i les raons del seu mutisme. A 21b, Protarc afirma rotundament que «tenint el gaudi ho tindria tot!», però Sòcrates, reiterant un argument que ja havia emprat a l'inici del diàleg, li mostra que sense reflexió o racionalitat l'experiència plaent es fa impossible:

Sòcrates: ...sense posseir memòria és necessari que no recordis de què gaudies, i que del plaer del moment que et sobrevingui tampoc en sobrevisqui cap record. Sense posseir judici vertader no jutjaràs que gaudeixes quan estàs gaudint, i estant mancat de càlcul tampoc seràs capaç de calcular el que en el futur gaudiràs; i així no viuràs una vida humana, sinó la d'algun mol·lusc/medusa o la de qualsevol ésser marí que habiti en l'interior d'una closca. És així o podem concebre aquestes coses d'una altra manera?

Protarc: Com podríem?

Sòcrates: És per nosaltres digna de ser escollida una vida com aquesta?

Protarc: Aquest discurs, Sòcrates, m'ha deixat ara en un mutisme total.

Sòcrates: Doncs no ens acovardim encara, reprenguem la vida de la raó i mirem-la. (*Fileb* 21b5-c9)

Amb el seu mutisme, Protarc sembla indicar que l'estratègia dialògica socràtica ha donat els seus fruits. L'afàsia del jove filòleg és una prova de l'efecte devastador que pot tenir el *logos* socràtic aplicat a la vivència del plaer. Aquest *logos* ha mostrat que el plaer, entès com a unitat en el marc de la recerca dialèctica, no es pot separar de la racionalitat (de la memòria, la percepció o l'expectativa) i, alhora, no es pot separar tampoc de la seva experiència germana, el dolor, el qual Protarc, igual que Fileb, sembla ignorar per complet. Aquesta presència del dolor ve acompanyada, a més a més, per la primera aparició del terme en el diàleg, la qual es produeix just immediatament després de la intervenció que citàvem més amunt (cf. *Fileb* 21e1).

La força de l'argument socràtic s'entén també a través de la seva forma d'exemplificació figurativa. Ens referim a la referència, sovint desatesa, a l'animalitat com a figuració d'arguments i vivències. En aquest cas, l'exemple socràtic fa aparèixer en escena la medusa o el pulmó marí (*πλεῦμον*) i l'ésser marí amb closca, és a dir, el mol·lusc, per tal d'exemplificar en què consistiria una vida de pur plaer desvinculat de tota racionalitat. Aquest ésser, incapaç de tota articulació racional, viu en el fons marí, en silenci, allunyat de la llum solar i, per tant, també diví o còsmic entès com a ordre racional de la natura (cf. Lefebvre 1999: 82). Protarc, que viu la seva vida allunyat d'aquest silenci del plaer del mol·lusc, s'espanta i emmudeix, deixant així al lector la tasca d'interpretar aquest mutisme dolorós, breu, però central per entendre el conjunt del diàleg.

Sigui com sigui, l'afàsia de Protarc, que no és ni una resposta afirmativa ni negativa, sinó un silenci, hauria de permetre un nou inici de la reflexió des de l'acceptació de la pròpia ignorància, des de l'acceptació de l'error sobre una aparença de plaer que Protarc vivia inqüestionadament com a veritable. Ens trobem enfront del descobriment de la pròpia ignorància com a camí socràtic de descobriment, la qual cosa representa també –o podria representar–, el coneixement d'un mateix reclamat per Protarc a 19c. Aquesta afàsia, doncs, ens serveix com a representació de la purificació com a moment dialògic.

3/ Conclusions: *logoi* i silencis

Entre l'exercici socràtic com a purificació i el seu resultat com a destrucció del *logos* filèbic, el diàleg platònic ens deixa sempre en un entremig. Ens caldrà decidir a nosaltres quin és el resultat final de la confrontació entre les dues posicions, la seva bondat a l'hora d'entendre, pensar i orientar la vida humana. Aquesta possibilitat, encarnada també de diferents formes en els diversos personatges del diàleg, resta oberta a la interpretació. Hem vist al llarg del nostre treball com els silencis ens presenten una opció interpretativa com a forma del revestiment dramàtic del diàleg. Ben diferents, els silencis de Fileb (permanent i voluntari) i el de Protarc (breu i forçat), ens han indicat elements del discurs que d'altra manera ens podrien passar desapercebuts. Fileb roman en silenci per defensar una posició que no és possible articular a través del *logos* socràtic, que mostra la seva fortalesa i contundència en un no dir que és també absència de moviment, absència d'acceptació de la tirania del *logos* dialèctic. Protarc, per la seva part, entrarà en una batalla que sembla que no sigui possible guanyar, la batalla entre el *logos* del plaer i el *logos* dialèctic, de les distincions i les unitats, en què el plaer serà disseccionat, associat a la racionalitat i també al dolor com el seu contrari inevitable. En descobrir-ho, Protarc emmudirà, veient-se a si mateix com un animal mancat de tota capacitat cognitiva, silenciats en les profunditats del fons marí; mostrant així en l'escena allò que s'ha dit en l'argumentació: que el plaer, sotmès al *logos* socràtic, és inseparable del dolor. És, però, el *logos* socràtic alhora un reflex de la realitat? És, efectivament, indissociable el plaer del dolor, o el plaer de la racionalitat? Caldrà saber articular aquestes posicions tenint en compte allò que es diu en el diàleg, però també allò que hi passa. El jove hedonista amant dels discursos, tot i callar momentàniament, patint la partició del plaer, no variarà finalment la seva actitud, la seva fam insaciable de discursos, el seu afany per consumir el *logos* socràtic.

Bibliografia

- CASASAMPERA, J. (2016) «Dramatúrgies al servei de la cura de l'ànima: Plató, Jan Patočka, Václav Havel». *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* 27: 193-216.
- DIXSAUT, M. (1999) «L'affirmation de *Philèbe* (11a-12b)», dins M. Dixsaut (ed.), *La fêlure du plaisir: études sur le Philèbe de Platon I. commentaires sous la direction de Monique Dixsaut*. París: Vrin, 27-42.
- GADAMER, H.-G. (2000) *Platos dialektische Ethik: Phänomenologische Interpretationen zum Philebos*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- GONZALEZ, F. (1995) *The Third Way. New Directions in Platonic Studies*. Boston / Londres: Rowman & Littlefield.
- (1999) «A la caça de Plató: una alternativa a les interpretacions tradicionals». *Comprendre* 1/2: 127-140.

- IBÁÑEZ, X. (2004) «Els textos s'assemblen a les olles. Jordi Sales i Coderch, filòsof», dins *Lectures de filosofia. Escrits en homenatge al professor Jordi Sales en el seu 60è aniversari*. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 223-242.
- LEFEBVRE, D. (1999) «Qu'est-ce qu'un vie vivable? La découverte de la vie mixte dans le *Philebe* (20b-22b)», dins M. Dixsaut (ed.), *La fêlure du plaisir: études sur le Philebe de Platon I. commentaires sous la direction de Monique Dixsaut*. Paris: Vrin, 61-88.
- MONSERRAT MOLAS, J. (2002) *Hermenèutica i Platonisme*. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions.
- PATOČKA, J. (1992) *Platón. Přednášky z antické filosofie*. Praga: SPN.
- (2002) *Sebrané spisy 3*. Praga: OIKOYMENH.
- ROSEN, S. (1986) *Plato's Sophist*. New Haven: Yale University Press.
- (1999a) «The problem of sense perception in Plato's *Philebus*», dins S. Rosen (ed.), *Metaphysics in Ordinary Language*. New Haven / Londres: Yale University Press, 81-101.
- (1999b) «An introduction on the "Philebus"». *Itaca, quaderns catalans de cultura clàssica* 14-15: 83-101.
- SALES CODERCH, J. (1992) *Estudis sobre l'ensenyament platònic I: Figures i Desplaçaments*. Barcelona: Anthropos.
- (2010) «Two Figures of Platonic Hermeneutics: The Wealthy Young Man and the Wall», dins A. Bosch-Veciana, J. Monserrat Molas (eds.), *Philosophy and Dialogue. Studies on Plato's Dialogues*. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, vol. 1: 15-28.
- TARRANT, H. (2000) *Plato's First Interpreters*. Londres: Duckworth.
- TORRES, B. (tr.) (2019) *Plató: Fileb*. Girona: Edicions de la ela geminada.